הוה אמינא *לשטן גירא בעיניך א"ל רבא לר' נתן בר אמי אדידך על צוארי דבריך משיתסר ועד עשרים ותרתי ואמרי לה מתמני סרי עד עשרים וארבעה כתנאי חנוך לנער על פי דרכו ר' יהודה ורבי נחמיה חד אמר משיתסר ועד עשרים ותרתין וחד אמר מתמני סרי ועד עשרים וארבעה : עד היכן חייב אדם ללמד את בנו תורה? אמר רב יהודה אמר שמואל כגון זבולון בן דן שלימדו אבי אביו מקרא ומשנה ותלמוד הלכות ואגדות, מיתיבי למדו מקרא אין מלמדו משנה ואמר רבא מקרא זו תורה? כזבולון בן דן ולא כזבולון בן דן: כזבולון בן דן שלמדו אבי אביו ולא כזבולון בן דן דאילו התם מקרא משנה ותלמוד הלכות ואגדות ואילו הכא מקרא לבד, ואבי אביו מי מיחייב והתניא ולמדתם אותם את בניכם ולא בני בניכם ומה אני מקיים והודעתם לבניך ולבני בניך לומר לך שכל המלמד את בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו למדו לו ולבנו ולבן בנו עד סוף כל הדורות הוא דאמר כי האי תנא דתניא ולמדתם אותם את בניכם אין לי אלא בניכם בני בניכם מנין ת"ל והודעתם לבניך ולבני בניך א"כ מה ת"ל בניכם? בניכם *ולא בנותיכם *אמר ריב"ל כל המלמד את בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך וסמיך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב רבי חייא בר אבא אשכחיה לריב"ל דשדי דיסנא ארישיה וקא ממטי ליה לינוקא לבי כנישתא א"ל מאי כולי האי? א"ל מי זוטר מאי דכתיב והודעתם לבניך וסמיך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב, מכאן ואילך רבי חייא בר אבא לא טעים אומצא עד דמקרי לינוקא ומוספיה, רבה בר רב הונא לא טעים אומצא עד דמייתי לינוקא לבית מדרשא. אמר רב ספרא משום ר' יהושע בן חנניא מאי דכתיב ושננתם לבניך אל תקרי ושננתם אלא ושלשתם - לעולם *ישלש אדם שנותיו: שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד, מי יודע כמה חיי? לא צריכא ליומי. לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל האותיות שבתורה שהיו אומרים וא"ו דגחון חציין של אותיות של ס"ת דרש דרש חציין של תיבות, והתגלח *של פסוקים; יכרסמנה חזיר מיער ע"ן דיער חציין של תהלים והוא רחום יכפר עון חציו דפסוקים בעי רב יוסף וא"ו דגחון מהאי גיסא או מהאי גיסא? א"ל ניתי ס"ת ואימנינהו מי לא אמר רבה בר בר חנה *לא זזו משם עד שהביאו ספר תורה ומנאום? א"ל אינהו בקיאי בחסירות ויתרות אנן לא בקיאינן. בעי רב יוסף והתגלח מהאי גיסא או מהאי גיסא א"ל אביי פסוקי מיהא ליתו לימנוי? בפסוקי נמי לא בקיאינן *דכי אתא רב אחא בר אדא אמר במערבא פסקי ליה להאי קרא לתלתא פסוקי ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן. תנו רבנן חמשת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה פסוקים הוו פסוקי ס"ת יתר עליו תהלים שמונה חסר [א] ממנו דברי הימים שמונה *תנו רבנן ושננתם שיהו דברי תורה מחודדים בפיך שאם ישאל לך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד שנאמר אמור

רש"י

הוה אמינא ליה לשטן גירא בעיניך · כלומר הייתי מתגרה בו ושטן הוא יצר הרע ולא הירא שיחטיאני : אדידך על צוארי דבריך · בעוד ידך תקיפה על בנך קודם שיגדיל ולא יקבל תוכחתך השיאו אשה : משיתסר · שכין הגיע זמן לכנוס ויותר מעשרין ותרתין אל תאחרהו. לשון אחר אדידך על צוארי דבריך בשעה שעוד ידך תקיפה עליו הוי זהיר ללמדו תוכחות ואיזה זמנו, משיתסר ועד עשרים ותרתין, בציר משיתסר אין בו דעת לקבל תוכחות כל כך ואל תכביד יסורין ותוכחות ויותר מעשרים ותרתין יש לחוש שלא יבעט וזה עיקר : על פי דרכו · דרך שכל ימיו יהא מתנהג בו חנוך לו בנערותו ואיזהו נערותו, רבי יהודה ורבי נחמיה כו' : זבולון בן דן · תלמיד שהיה בימיהם : אינו מלמדו משנה · אין חובת בנו עליו אלא במקרא, מכאן ואילך ילמד הוא לעצמו : תורה · ולא נביאים וכתובים : כזבולון בן דן שלמדו אבי אביו · "ועד היכן" נמי דקאמרי', הכי קאמרי' עד היכן אדם חייב ללמוד תורה בדורותיו אמר רב יהודה לבנו ולבן בנו : דשדי דיסנא ארישיה · סדין שאינו ראוי לעטיפת הראש אלא כסוי בעלמא שם על ראשו שלא ילך בגילוי ראשו ולא הספיק להתעטף בסודרו : מאי כולי האי · שמיהרת לצאת בלא עטיפה ההוגנת לך : לא טעים אומצא · בשר מעט בגחלים היו רגילין לטעום בבקר : עד דמקרי לינוקא ומוספיה · מהדר לו מה שקרא אתמול ומלמדו עוד פסוק יותר : אלא ושלשתם · מדלא כתיב ושניתם שישלשם : ליומי · ימי השבוע : (א) לפיכך נקראו כו' · מילתא באפי נפשה היא : גמ' · סברות וטעמי סתימתיקן של משניות ולתרצם במה שסותרות זו את זו : נקראו ראשונים סופרים · כדכתיב (ד"ה א ב) ומשפחות סופרים יושבי יעבץ : וי"ו דגחון · כל הולך על גחון : לא זזו משם · לא איתפרש היכא : חסר ממנו · ממנין ס"ת : יהו מחודדין בפיך · חזור עליהם ובדוק בעומקם שאם ישאלך אדם לא תצטרך לגמגם אלא שתוכל לומר מיד : אמור

תוספות

...מקיטול ידיו ורבי חנינא אמר משיתיר חגורו ומפרש התם הא לן והא להו וע"כ רבי חנינא אע"ג שהיה מארץ ישראל היה מדבר לתלמידים שלפניו מבבל כדאמרי' התם הני חברין בבלאי כיון דשרו המייניהו לא מטרחי להו משמע דבני בבל היו רגילין בהתרת חגורה ומיהו קשה מהא דאמר בפרק כיצד מברכין (ברכות דף מד.) דקאמר רב חסדא על הארץ ועל פירותיה ורבי יוחנן אמר "על הארץ ועל הפירות" ופריך עלה דרב חסדא "אינהו אכלי ואנן מברכים? ומשני איפוך, ומאי קושיא דלמא רב חסדא שהיה מבבל מדבר לתלמידים שהיו לפניו מא"י ור' יוחנן לבני בבל כמו בכל דוכתי וי"ל דקים להו דלא הוו באותה שעה תלמידי דרב חסדא מתלמידי א"י ומיהו נראה לה"ר יצחק דמההיא דכיצד מברכין ל"ק מידי דשאני ענין אכילה וברכות דדין הוא לכל אדם שיברך לפי המנהג של מקום שהוא שם אפי' לא היה מאותו מקום ולהכי מתמה גמרא אליבא דרב חסדא שהיה מבבל ולמה מברכין על פירותיה דמשמע היינו פירות של א"י : [יתר עליו תהלים שמונה כו' · תימה דע"כ בחומש יש יותר דאפילו אם יהיו פסוקי תהלים מג' תיבות בלבד איכא כ"כ כמו שיש בחומש · ת"י] : לא צריכא ליומי · פירש הקונטרס ימי השבת כלומר שני ימים מקרא ושני ימים משנה ושני ימים גמרא ולא נהירא דא"כ אכתי הוה מצי למיפרך מי ידע כמה חיי ר"ת לפרש בכל יום ויום עצמו ישלש על כן תיקן בסדר רב עמרם גאון כמו שאנו נוהגים בכל יום קודם פסוקי דזמרה לומר מקרא ומשנה וגמרא, ור"ת פי' שאנו סומכין אהא דאמרינן בסנהדרין (דף כד.) "בבל" בלולה במקרא במשנה ובגמרא, דגמרא בבלי בלול מכולם : נקראו סופרים · פי' בקונטרס כדכתיב ומשפחות סופרים יושבי יעבץ ובירושלמי (שקלים פ"ה) מפרש שעשו כל התורה כולה מספרות כגון אבות מלאכות ארבעים חסר אחת (שבת דף עג.) וארבעה אבות נזיקין (ב"ק דף ב.) וכיוצא בהם : אל תגמגם ותאמר לו · והא דאמר באלו מציאות (ב"מ דף כג:) דצורבא מרבנן משני בדיבוריה במסכ' אומר ר"ת דהיינו אם שואלים אותו אם למדה מסכת זו אל יתנאה לומר שלמדה כלומר למדתי הרבה אבל אם שואלים אותו דבר הלכה או שצריכין ללמוד ממנו מסכ' צריך שיהיו מחודדים בפיו שלא יגמגם בדבר ולא דמי להא דאמר מר (מסכת ד"א זוטא פ"ג) למד לשונך לומר איני יודע שמא תתבדה ותאחז דהיינו במילי דעלמא ואפילו בדברי תורה לא יאמר יודע אני דבר להתפאר בו בכך אלא מה שיודע יורה וילמוד לתלמידים : אם

עין משפט נר מצוה

שבד א מיי' פ"א מהל' ת"ת הלכה ג סמג עשין יב טוש"ע י"ד סימן רמה סעיף ד:

שבה ב ג מיי' שם הלכה יא וסמג שם טוש"ע י"ד סימן רמו סעיף ד:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה גמ' וכו' קודם ד"ה לפיכך :

הגהות הגר"א

[א] חסר דניאל וד"ה כו' כצ"ל :

תוס' ר"י הזקן